

John Williams

Augustus

Traducere din limba engleză
de Ariadna Ponta

CARTEA ÎNTÂI

I. Memoriile lui Marcus Agrippa. Fragmente (13 L.Mn.)

L-am fost cu ei la Actium, unde spăcina flota sa, am văzut
cum din metal, iar mâgalele soldaților aprinse pompile corăbilor și
colora albastru al Mării Ionice, unde sulfale sfărâșă prin aer și
vazele în flăcări înălțau pe apă unde aerul se umplu de strigă-
tele soldaților ca/se prășeau de vii în armurile pe care nu și le
puseseră scute, și așa înaltate am fost cu ei în Muzina, unde același
Marcus Antonius ne-a scutat cărăra și o spulă a fost implântată
în patul gol în care dormise Cezar Augustus și unde așa perse-
cutat și am câștigat prima dintre peștile care aveau să ne pună
tunec la picioare și la Philippi, unde a pierdut, deși orătatul de
bucura, înclă cu greu se dădea pe picioare, dar a pus să fie des-
coperite trupelor într-o lăscă și a văzut recolta cu ochii încă o
dată dinaintea ochoginului tatălui său și a lăsat printă căpăi noi-
șilor muriswala lui Iulius, care a de-suit zeu, a-ast ciliticil cu
mane-lan.

Eu sunt Marcus Agrippa, nepotul uncei și Vipsanius, tribun
al poporului și consul în Senat, soldat și general al imperiului
Roman și prieten al lui Gaius Octavius Cezar, acum Augustus.
Scriu aceste memorii la cel de-al cincizecelea an al vieții mele,
scădă că posteritatea să păstreze în amintire momentul când
Octavius a găsit Roma sângeraud de lupte intestine, când Octavius
a luat a încă țura lovrăbită și l-a aruncat cât colo trupul apăsor
de vială și când Augustus a abolit rănile Rome și a pus o
cruce nouă pe picioare, ca să calce țara și cu țarie până la marginea
lumii. La acest triumf am luat și eu parte stăr căm-am peisepot,
dar rolul pe care l-am jucat se va consemna în aceste memorii.

I. Memoriile lui Marcus Agrippa. Fragmente (13 î.Hr.)

...am fost cu el la Actium, unde spadele făceau să țâșnească foc din metal, iar sângele soldaților spăla punțile corăbiilor și colora albastrul Mării Ionice, unde sulițele șuierau prin aer și vasele în flăcări fâsâiau pe apă, unde aerul se umplea de strigătele soldaților ce se prăjeau de vii în armurile pe care nu și le puteau scoate, și mai înainte am fost cu el la Mutina, unde același Marcus Antonius ne-a asaltat tabăra și o spadă a fost împlântată în patul gol în care dormise Cezar Augustus și unde am perseverat și am câștigat prima dintre puterile care aveau să ne pună lumea la picioare, și la Philippi, unde a mers, deși era atât de bolnav, încât cu greu se ținea pe picioare, dar a pus să fie dus în fața trupelor într-o litieră și a văzut moartea cu ochii încă o dată dinaintea ucigașului tatălui său și a luptat până când ucigașii muritorului Iulius, care a devenit zeu, s-au nimicit cu mâna lor.

Eu sunt Marcus Agrippa, numit uneori și Vipsanius, tribun al poporului și consul în Senat, soldat și general al Imperiului Roman și prieten al lui Caius Octavius Cezar, acum Augustus. Scriu aceste memorii în cel de-al cincizecilea an al vieții mele, astfel ca posteritatea să păstreze în amintire momentul când Octavius a găsit Roma sângerând de lupte intestine, când Octavius Cezar a ucis fiara învrăjbită și i-a aruncat cât colo trupul aproape lipsit de viață și când Augustus a oblojit rănile Romei și a pus-o din nou pe picioare, ca să calce iarăși cu tărie până la marginile lumii. La acest triumf am luat și eu parte atât cât m-am priceput, iar rolul pe care l-am jucat se va consemna în aceste memorii,

astfel încât, peste veacuri, istoricii să înțeleagă mai bine de ce se minunează când citesc de Augustus și de Roma.

Sub comanda lui Cezar Augustus am îndeplinit mai multe însărcinări întru refacerea Romei, pentru care Roma m-a răsplătit din plin. Am fost de trei ori consul, o dată edil și tribun și de două ori guvernator al Siriei – și tot de două ori am primit sigiliul Sfinxului de la Augustus însuși atunci când a fost grav bolnav. Am condus spre victorie legiunile romane împotriva lui Lucius Antonius la Perugia și apoi împotriva aquitanilor, în Galia și împotriva triburilor germane pe Rin, izbânzii pentru care am refuzat o intrare triumfală în Roma, apoi și în Spania și Panonia, unde am înfrânt triburile și facțiunile rebele. De la Augustus am primit titlul de comandant suprem al marinei noastre și ne-am salvat corăbiile de piratul Sextus Pompeius construind un port la vest de Golful Napoli, aceleași corăbii care mai târziu l-au înfrânt și l-au nimicit pe Pompeius la Mylae și la Naulochus, pe coasta Siciliei, iar pentru această campanie Senatul mi-a oferit coroana navală. La Actium l-am învins pe trădătorul Marcus Antonius și astfel am readus la viață trupul Romei.

Pentru a sărbători salvarea Romei de trădarea Egiptului, am pus să se ridice templul cunoscut acum sub numele de Panteon și alte clădiri publice. Ca prim edil al urbei, sub comanda lui Augustus și a Senatului, am reparat vechile apeducte ale orașului și am construit unele noi, astfel ca cetățenii și poporul Romei să aibă apă și să fie feriți de boli. Iar când s-a așternut pacea peste Roma, am ajutat la măsurarea și cartografierea lumii, pe care le începuse dictatorul Iulius Cezar și pe care le-a făcut în sfârșit posibil fiul lui adoptiv.

Despre lucrurile acestea voi scrie mai pe larg pe măsură ce avansez cu memoriile. Acum însă trebuie să vorbesc despre momentul în care s-au pus în mișcare toate aceste evenimente, în anul de după întoarcerea triumfală a lui Iulius Cezar din Spania, campanie la care am participat și eu, alături de Caius Octavius și Salvidienus Rufus.

Căci eram cu el la Apollonia când a venit vestea morții lui Cezar...

II. Scrisoare de la Caius Cilnius Mecena cătore Titus Livius (13 î.Hr.)

Va trebui să mă ierți, dragul meu Liviu, că am întârziat atât de mult cu răspunsul. Mă plâng de aceleași beteșuguri ca de obicei: faptul că m-am retras pare să nu-mi fi îmbunătățit cu nimic starea de sănătate. Doctorii clatină din cap cu un aer înțelept, mormăie cuvinte misterioase și își încasează onorariile. Nimic nu pare să ajute – nici doctoriile dezgustătoare pe care mi le dau, nici măcar abstenența de la acele plăceri cu care (cum bine știi) mă delectam cândva. Din pricina gutei, în ultimele zile nu am putut nici să țin pana în mână, cu toate că știu cu câtă sârguință îți vezi de treabă și câtă nevoie ai de sprijinul meu în problema despre care mi-ai scris. Și, peste toate celelalte suferințe, în ultimele săptămâni m-au chinuit și insomniile, astfel că zilele mi le petrec obosit și sfârșit. Dar prietenii mi-au rămas alături și nici viața nu m-a părăsit. Pentru aceste două lucruri trebuie să fiu recunoscător.

Mă întrebi despre încheputurile legăturilor mele cu Împăratul. Trebuie să știi că nu au trecut trei zile de când a avut bunăvoința să mă viziteze acasă, să se intereseze de starea sănătății mele, și mi s-a părut o idee bună din punct de vedere politic să-l informez despre cererea ta. A zâmbit și m-a întrebat dacă mi se pare că se cuvine să sprijin un republican inveterat ca tine, apoi am ajuns să vorbim despre vremurile de altădată, așa cum fac cei care simt că vârsta își cere drepturile. El își amintește unele lucruri – lucruri mărunte – chiar mai limpede decât mine, care, prin natura profesiei, nu aveam voie să uit nimic. În final l-am întrebat dacă ar prefera să ți se trimită propria lui relatare despre perioada cu pricina. A rămas o vreme cu privirea pierdută în depărtare, apoi a zâmbit din nou și a spus: „Nu – e posibil ca împărații să-și lase amintirile să mintă chiar mai mult decât poezii și istoricii“. M-a rugat să-ți transmit salutările lui călduroase și mi-a dat îngăduința să-ți scriu cu oricâtă libertate mă simt în stare.

Dar cu câtă libertate m-aș putea simți în stare să-ți vorbesc despre vremurile acelea? Eram tineri și chiar dacă el, Caius

Octavius, cum îi era numele atunci, știa că destinul îi e favorabil și că Iulius Cezar are intenția să-l adopte, nici eu, nici Marcus Agrippa și nici Salvidienus Rufus, care îi eram prieteni, nu ne puteam imagina cu adevărat spre ce îl vor conduce toate acestea. Eu nu mă bucur de libertatea istoricului, prietene. Voi puteți relata mișcările oamenilor și ale armatelor, puteți urmări ițele încâlcite ale intrigilor politice, puteți pune în balanță victoriile și înfrângerile, puteți relata despre nașteri și morți – și cu toate acestea să rămâneți liberi, grație înțelepteii simplități a misiunii voastre, de groaznică povară a unor lucruri pe care le știu, dar despre care nu pot vorbi și de care sunt tot mai conștient odată cu trecerea anilor. Știu ce dorești și, neîndoindu-mă, nerăbdarea ta crește pentru că nu îți spun odată faptele care îți fac trebuință. Dar nu trebuie să uiți că, în ciuda lucrurilor pe care le-am făcut în slujba statului, sunt poet și, astfel, incapabil să abordez vreun subiect într-un chip foarte direct.

S-ar putea să te surprindă să aflu că nu îl cunoșteam pe Octavius înainte să-l întâlnesc la Brindisi, unde am fost trimis să mă alătur lui și grupului lui de prieteni porniți spre Apollonia. Motivele prezenței mele acolo îmi sunt și azi necunoscute. A fost mâna lui Iulius Cezar, de asta sunt sigur. Tatăl meu, Lucius, îi făcuse cândva un serviciu lui Iulius, care, cu câțiva ani înainte, ne vizitase la vila noastră din Arezzo. L-am contrazis pe un subiect (susțineam, dacă nu mă înșel, superioritatea poeziei lui Callimachus în fața celei a lui Catullus) și am devenit arogant, obraznic și (credeam eu) plin de duh. Eram foarte tânăr. În orice caz, el a părut amuzat și am stat de vorbă o vreme. După doi ani i-a poruncit tatălui meu să mă trimită la Apollonia în compania nepotului său.

Prietene, trebuie să-ți mărturisesc (deși nu îți dau îngăduința să relatezi asta) că Octavius nu m-a impresionat în mod deosebit la acea primă întâlnire. Tocmai ajunsesem de la Arezzo la Brindisi și, după o călătorie de zece zile, eram obosit până în măduva oaselor, plin de tot praful de pe drum și cât se poate de necăjit. I-am găsit la cheiul unde trebuia să ne imbarcăm. Agrippa și Salvidienus vorbeau între ei, iar Octavius stătea cumva deoparte, cu ochii la mica navă ancorată alături. Nu au dat nici un

semn că m-ar fi observat. Am spus, îmi închipui că puțin cam prea tare:

— Eu sunt Mecena, cel care urma să vă întâlnească aici. Care sunteți care?

Agrippa și Salvidienus m-au privit amuzați și mi-au spus cum îi cheamă. Octavius nu s-a întors. Cum mi s-a părut că deslușesc aroganță și dispreț în gestul lui, am spus:

— Iar tu trebuie să fii celălalt, căruia i se zice Octavius.

Atunci s-a întors și mi-am dat seama că fusese o negliobie din partea mea, căci pe figura lui se citea o timiditate disperată. A spus:

— Da, eu sunt Caius Octavius. Unchiul meu mi-a vorbit despre tine.

Apoi a zâmbit, mi-a întins mâna, a ridicat privirea și s-a uitat la mine pentru prima oară.

Știi bine că s-au spus destule despre ochii aceia, mai mult în rime proaste și versuri neinspirate. Cred că el s-a săturat deja de toate metaforele și nimicurile care îi descriu, deși poate că la un moment dat s-a fâlit cu ei. Dar erau, chiar și atunci, extraordinar de limpezi, de pătrunzători și de ageri – poate mai degrabă albaștri decât cenușii, deși îți atrăgea atenția lumina, nu atât culoarea lor... Uite, vezi? Am început și eu: am citit prea multe din poeziile prietenilor mei.

Poate că am făcut un pas în spate, nu mai știu. În orice caz, am tresărit și mi-am ferit privirea, așa că ochii mi-au căzut pe nava pe care o contempla Octavius.

— Țasta e șalandul cu care o să traversăm? am întrebat.

Mă simțeam ceva mai voios. Era o mică navă comercială, nu mai lungă de douăzeci și patru de pași, cu scânduri putrede la prora și pânzele peticite. Se simțea și o duhoare ce venea dinspre ea.

Agrippa mi s-a adresat:

— Ni s-a spus că e singura disponibilă.

Îmi zâmbea ușor. Îmi închipui că i-am părut fandosit, pentru că aveam pe mine toga și purtam și câteva inele, în timp ce ei erau îmbrăcați în tunică și fără nici un fel de podoabe.

— Putoarea va fi de nesuportat, am spus.

Octavius a zis pe un ton grav:

— Cred că merge la Apollonia după o încărcătură de pește marinat.

Am tăcut o clipă, apoi am izbucnit în râs și am râs cu toții. Eram deja prieteni.

Poate că suntem mai înțelepți la tinerețe, deși filosofii m-ar contrazice. Dar îți jur că din clipa aceea am devenit prieteni și momentul în care am râs prostește ne-a unit mai profund decât tot ce s-a petrecut între noi mai târziu – izbânzi sau înfrângeri, loialități sau trădări, dureri sau bucurii. Numai că zilele tinereții se duc, iar o parte din noi dispare odată cu ele și nu se mai întoarce niciodată.

Așa am traversat marea până la Apollonia, într-un vas pescăresc împruțit, care gema din toate încheieturile la cel mai mic val și se apleca atât de amenințător într-o parte, încât trebuia să ne ținem bine ca să nu ne rostogolim de-a latul punții, și care ne-a dus spre un destin ce nici nu ni-l puteam măcar imagina...

Reiau această scrisoare după o întrerupere de două zile. Nu o să te săcâi cu detalii despre suferințele fizice care au dus la această întrerupere, e o poveste prea deprimantă.

În orice caz, văd că nu îți ofer genul de informații care să-ți fie de mare folos, așa că l-am pus pe secretarul meu să caute prin documentele mele lucruri care te-ar ajuta mai mult în demersul tău. Îți amintești, poate, că în urmă cu vreo zece ani am luat cuvântul la inaugurarea templului lui Venus și Marte al prietenului nostru Marcus Agrippa, templu cunoscut acum drept Panteon. La început am avut ideea – pe care mai apoi am abandonat-o – de a ține un discurs destul de pompos, aproape un poem, dacă îi pot spune așa, în care făceam niște legături oarecare între statul roman așa cum l-am găsit noi în tinerețe și statul roman așa cum îl reprezintă acest templu. Oricum, în sprijinul propriei soluții la problema pe care o ridica forma acestui discurs pe care mi-l propuneam, mi-am notat câteva lucruri despre zilele acelea de început și la aceste însemnări apelez acum în încercarea de a te ajuta să închei istoria lumii noastre.

Imaginează-ți, dacă poți, patru tineri (acum niște străini pentru mine) care nu știau nimic despre viitor și nici despre ei înșiși – de fapt nu știau nimic nici despre lumea în care își

incepeau viața. Unul (adică Marcus Agrippa) este înalt și musculos, cu o figură aproape de țaran – nas puternic, oase mari, pielea parcă tăbăcită, păr castaniu, uscat, și niște tulleie de barbă roșcate și aspre. Are nouăsprezece ani. Calcă greoi, ca un juncan, totuși cu o grație stranie. Vorbește fără înflorituri, rar și calm, și nu-și arată simțămintele. Dacă n-ar avea barba aceea, nu ți-ai da seama cât e de tânăr.

Altul (adică Salvidienus Rufus) e tot atât de subțire și de agil pe cât e Agrippa de greoi și de vlăjgan, tot atât de iute și de impetuos pe cât e Agrippa de lent și de reținut. Fața îi e uscățivă, pielea albă, ochii negri. Râde ușor și mai risipește din seriozitatea pe care o afixăm noi, ceilalți. E cel mai vârstnic dintre noi, dar îl iubim de parcă ar fi fratele nostru mai mic.

Mai e un al treilea (să fiu eu oare?), pe care îl văd chiar și mai înțeșoșat decât pe ceilalți. Nimeni nu se poate cunoaște pe sine, nici nu poate ști cum apare în ochii celorlalți, nici măcar ai prietenilor, dar îmi închipui că trebuie să mă fi crezut cam netot în ziua cu pricina și chiar o bucată de vreme după aceea. Pe atunci eram într-adevăr cam afectat și îmi închipuiam că un poet trebuie să se comporte ca atare. Mă îmbrăcam în haine scumpe, eram plin de prețiozitate și adusesem cu mine de la Arezzo un servitor a cărui singură îndatorire era să-mi îngrijească părul – până când prietenii mei m-au luat peste picior cu atâta cruzime, încât l-am expediat înapoi în Italia.

Și, în cele din urmă, cel care se numea pe atunci Caius Octavius. Cum să ți-l descriu? Adevărul nu-l știu, nu am decât amintirile mele. Pot să spun încă o dată că mi s-a părut un copil, deși abia dacă eram cu doi ani mai vârstnic decât el. Știi și tu cum e acum la înfățișare: nu s-a schimbat mult. Dar acum e Împăratul lumii și trebuie să privesc dincolo de asta ca să-l văd cum era atunci. Și îți jur că eu, care l-am slujit prin știința mea de a vedea ce e în inima prietenilor și dușmanilor lui deopotrivă, nu aș fi putut prevedea ce urma să devină. Mi se părea un flăcăiandru agreeabil și nimic mai mult, cu o figură prea delicată ca să poată primi loviturile sorții, prea neîncrezător în sine ca să obțină ceva în viață, cu o voce prea blândă ca să poată rosti cuvintele dure ce trebuie să se audă din gura unui conducător. Mă gândeam că ar

putea ajunge scriitor sau cărturar. Nu credeam că are energie să ajungă nici măcar senator, rang la care îl îndreptăteau numele și averea lui.

Aceștia sunt cei care au debarcat în ziua aceea de început de toamnă, în anul celui de-al cincilea mandat de consul al lui Iulius Cezar, la Apollonia, pe coasta adriatică a Macedoniei. Bărcile de pescuit se legănu în port și oamenii făceau cu mâna. Pe stânci erau năvoade întinse la uscat. Colibe de lemn se înșirau de-a lungul drumului spre oraș, care era construit pe un teren înalt, la marginea unei câmpii ce se întindea și apoi urca abrupt până la munți.

Diminețile ni le petreceam studiind. Ne sculam înainte de ivirea zorilor și prima lecție o ascultam la lumina lămpilor, ne luam micul dejun frugal când soarele se ridica deasupra munților dinspre est, conversam în greacă despre toate cele (o practică acum pe cale de dispariție, mă tem), citeam cu voce tare pasajele din Homer învățate în seara dinainte, le explicam și în cele din urmă rosteam scurte declamații pregătite conform instrucțiunilor lui Apollodorus (care de pe atunci era deja bătrân cât lumea, dar domol la fire și de o mare înțelepciune).

După-amiezile eram duși ceva mai departe de oraș, în tabăra unde se instruiu legiunile lui Iulius Cezar, iar acolo ne pregăteam alături de ei o bună parte din restul zilei. Trebuie să spun că atunci am început să bănuiesc prima dată că poate mă înșelasem în privința abilităților lui Octavius. Așa cum știi, sănătatea i-a fost mereu șubredă, și întotdeauna a părut mai plăpând decât mine, care las impresia – căci asta mi-e soarta, dragul meu Liviu – unei sănătăți de fier chiar și în cea mai cumplită suferință. Astfel că eu, unul, am luat parte prea puțin la manevrele și exercițiile propriu-zise, însă Octavius s-a implicat de fiecare dată, preferând, asemeni unchiului său, să-și petreacă timpul mai degrabă alături de centurioni decât de ofițerii mai mărunți ai legiunii. Îmi amintesc cum o dată, în timpul unei lupte simulate, calul lui s-a împiedicat și l-a trântit zdravăn la pământ. Agrippa și Salvidienus erau în apropiere, iar Salvidienus s-a repezit să-i sară în ajutor, însă Agrippa l-a apucat de braț și nu l-a lăsat să se miște din loc. După câteva clipe Octavius s-a ridicat, s-a

înțepenit pe picioare și a cerut să i se aducă alt cal. L-a primit, a încălecat și a rămas în șa tot restul după-amiezii, până s-a încheiat exercițiul. În seara aceea, în cortul nostru, l-am auzit respirând greu, așa că l-am chemat pe medicul legiunii ca să-l consulte. Avea două coaste rupte. L-a pus pe medic să-i bandajeze strâns pieptul, iar a doua zi, de dimineață, a venit la lecții împreună cu noi și a participat la fel de activ la marșul forțat din după-amiaza aceea.

Așa am ajuns să-l cunosc, în acele prime zile și săptămâni, pe Augustus, cel care acum conduce întreaga lume romană. Poate vei reuși să scoți din amintirile mele câteva fraze pentru minunata istorie pe care am avut privilegiul să o admir. Dar sunt și multe lucruri care nu pot ajunge în cărți, iar această pierdere a început să mă preocupe tot mai tare.

III. Scrisoare de la Iulius Cezar către Caius Octavius la Apollonia, din Roma (44 î.Hr.)

Chiar azi-dimineață îmi aminteam, dragul meu Octavius, de ziua aceea din iarna trecută, în Spania, când m-ai găsit la Munda, în toiul asediului fortăreței unde se refugiase Cneus Pompeius cu legiunile lui. Eram descurajați și osteniți de lupte, proviziile de mâncare ni se isprăviseră și asediam un inamic care putea să stea tihnit și să mănânce pe săturate, în timp ce noi ne prefăceam că-l înfrângem prin înfometare. În mânia mea, fiindcă păream să ne îndreptăm spre o înfrângere sigură, ți-am ordonat să te întorci la Roma, de unde mi se părea că veniseși atât de relaxat și de confortabil, și am spus că nu pot să-mi bat capul cu un băiat care vrea să se joace de-a războiul și de-a moartea. De fapt eram mândros doar pe mine însumi, cum sunt sigur că ți-ai dat seama încă de atunci, căci nu ai spus nimic, doar te-ai uitat la mine cu foarte mult calm. Apoi m-am mai domolit, ți-am vorbit din inimă (cum am făcut mereu de atunci încoace) și ți-am spus că această campanie din Spania împotriva lui Pompeius avea să încheie în sfârșit și pentru totdeauna luptele interne și discordia care ne oropsiseră Republica, într-un fel sau altul, încă

din tinerețea mea și că ceea ce eu crezusem a fi o victorie era de-acum o înfrângere aproape sigură.

— În cazul ăsta, ai spus, nu luptăm pentru victorie. Luptăm ca să rămânem în viață.

Și atunci mi s-a părut că mi s-a ridicat de pe umeri o mare povară și aproape că m-am simțit din nou tânăr, fiindcă mi-am amintit că eu însumi îmi spuseseam același lucru cu mai bine de treizeci de ani în urmă, când șase dintre oamenii lui Sulla m-au surprins singur în munți și m-am luptat cu ei ca să ajung la comandantul lor, pe care l-am mituit ca să mă ducă viu la Roma. Atunci mi-am dat seama că aș putea fi ceea ce am și ajuns.

Amintindu-mi întâmplarea aceea de demult și văzându-te în fața mea, m-am văzut pe mine când eram tânăr, am luat ceva din tinerețea ta și ți-am dat ceva din vârsta mea și împreună am simțit acel extaz al puterii în fața a orice s-ar putea întâmpla. Și am făcut morman trupurile camarazilor noștri căzuți și am avansat la adăpostul lor, astfel ca scuturile noastre să nu simtă greutatea sulitelor aruncate de inamici, și așa am ajuns până la ziduri și am cucerit fortăreața din Cordova acolo, pe câmpiile de la Munda.

Și mi-am mai amintit în dimineața asta cum l-am fugărit pe Cneus Pompeius de-a latul Spaniei, cu burțile pline și obosiți până în măduva oaselor, mi-am amintit și de focurile de tabără pe care le aprindeam noaptea, și de discuțiile care se nasc între soldați când victoria e sigură. Cum toată durerea și neliniștea și bucuria devin una și până și morții cei hidoși devin frumoși, până și frica de moarte și cea de înfrângere nu par altceva decât etapele unui joc! Aici, la Roma, abia aștept venirea verii, când vom porni campania împotriva parților și a germanilor, ca să punem la adăpost și ultimele frontiere importante... O să-mi înțelegi mai bine nostalgia după campaniile trecute și nerăbdarea cu care aștept campaniile ce au să vină când o să-ți spun mai multe despre dimineața care mi-a trezit aceste amintiri.

În dimineața asta, la ora șapte, Prostănacul (adică Marcus Emilius Lepidus, pe care – te va amuza să aflu – a trebuit să-l fac egalul tău formal în rang, sub comanda mea) aștepta la ușă mea cu o plângere legată de Marcus Antonius. Se pare că unul

dintre vistiernicii lui Antonius percepea dări de la unii care, conform unei legi străvechi pe care Lepidus mi-a recitat-o pe larg până m-am plictisit, nu ar trebui să plătească dările decât vistiernicului personal al lui Lepidus. Apoi, timp de încă o oră, convins, se pare, că locvacitatea plină de apropiouri e totuna cu subtilitatea, mi-a sugerat că Antonius e ambițios – o observație care m-a surprins la fel de mult cum m-ar surprinde să aflu că Virginele Vestale sunt caste. I-am mulțumit și am mai schimbat câteva platitudini despre esența loialității, după care a plecat (sunt convins) să-i raporteze lui Antonius că a remarcat la mine o suspiciune exagerată chiar față de prietenii mei cei mai apropiați. La ora opt au venit trei senatori unul după altul și fiecare i-a acuzat pe ceilalți că ar fi acceptat mită, suma fiind aceeași. Am înțeles pe loc că toți sunt vinoși, că nu fuseseră în stare să facă serviciile pentru care fuseseră mituiți și că cel care dăduse mita era gata să dezvăluie public situația, ceea ce ar presupune un proces în fața unei adunări – un proces pe care cei trei ar dori să-l evite, fiindcă probabil că s-ar solda cu exilul dacă nu reușesc să mituiască suficienți jurați cât să se pună la adăpost. Am socotit că au șanse de izbândă în încercarea lor de a cumpăra justiția, așa că i-am amendat pe fiecare cu triplul mitei încasate și am hotărât că la fel voi proceda și cu cel care le-a oferit mita. Au fost mulțumiți și nu am de ce mă teme în privința lor. Știu că sunt destul de corupți și că ei cred că și eu sunt... Și așa mi-am petrecut dimineața.

De câtă vreme trăim această minciună romană? De când mă știu, asta cu siguranță – poate chiar cu mult înainte. Și de unde își trage seva această minciună, de a ajuns să fie mai puternică decât adevărul? Am văzut omoruri, hoții și jafuri în numele Republicii – și am declarat că e prețul pe care trebuie să-l plătim pentru libertate. Cicero deplânge depravarea romanilor care venează bogăția – și el însuși, multimilionar, călătorește de la o vilă la alta însoțit de o sută de sclavi. Un consul vorbește despre liniște și calm, dar adună armate ca să-și ucidă colegul a cărui putere îi amenință propriile interese. Senatul vorbește despre libertate și îmi pune în cârcă puteri pe care nu le vreau, dar trebuie să le accept și să le folosesc dacă vreau ca Roma să reziste. Oare nu există nici o soluție la această minciună?